

ZO STUDNICE RODNEJ REČI

Kopanice napravo – a naľavo lazy

MILOSLAV SMATANA

Jazykovedný ústav L. Štúra SAV, v. v. i.

*Čo ak sa utopím v šedivom dave?
Čo keď ma prebodnú reči pichľavé?
Vtedy si spomeniem na strýka z lazov,
ktorý mal na život najzdravší názor.*

(Úryvok z piesne *Čo ak*. Text: Vlado Krausz)

Približne na polceste medzi Piešťanmi a Čachticami, na pravej strane Váhu nad obcou Podolie (o. Nové Mesto nad Váhom) ležia na relatívne rozsiahlom území tzv. *Podolské kopanice* a blízko nich pri kopaničiarskej obci Ošmek (na prechode z Podolia do Krajného, o. Myjava) sú neďaleko Čachtického hradu tzv. *Korytnianske kopanice*.

Necelých 16 km vzdušnou čiarou od nich, ale na ľavej strane Váhu blízko Piešťan nad obcou Hubina, v lesoch pohoria Považský Inovec sa kúsok od hradu Tematín nachádzajú tzv. *Gonove lazy*. Ešte v prvej polovici 20. stor. tu stáli obývané domy a zopár väčších hospodárskych budov, ktoré slúžili na ustajnenie najmä koní a dobytky a ich pastierom na občasnú prenocovanie. V 80. a 90. rokoch však tieto stavby chradli a koncom storočia tu po nich ostali len zvyšky, ktoré sa časom definitívne zbúrali. Len pár kilometrov severne od *Gonových lazov* sú miestnym dobre známe *Dominove kopanice*

Štúdia vznikla v rámci riešenia projektu VEGA 2/0114/22 Slovník slovenských nárečí IV.

V príspevku sa uvádzajú názvy obcí a ich okresov v súlade so zásadami využitými v Slovníku slovenských nárečí, t. j. podľa administratívneho členenia z r. 1948 (p. Slovník slovenských nárečí, I. zv., 1994, s. 38 – 39).

a ďalej na sever v pohorí Považského Inovca pod Panskou Javorinou sú viaceré miesta, ktoré majú v názve slovo kopanica, napr. *Pavlušova k., Lackova k., Učňova k., Hornáková k., Steineckerova k., Švondrova k., Sevaldova k., Kopanica na Selci*. Slovo *lazy* už na opísanom území v žiadnom názve neďájdeme.

Je zaujímavé, že na ploche relatívne malého územia (či už miestneho areálu, ale aj v rámci Slovenska) sa vo väčšine hlavných kopaničiarskych a lazníckych oblastí ako súčasť pomenovaní paralelne uplatnili obidve lexémy (hoci *kopanica* je zastúpená viac). Otázne je, či majú uvedené výrazy podobný alebo rovnaký význam a či ich možno považovať za synonymá.

Slová *kopanica/-e* a *laz/-y* vnímame všeobecne ako pojmy označujúce rozptýlené sídla v ťažšie dostupných (horských) terénoch založené na báze poľnohospodárstva. Pre podobné typy miest slúžili najmä v minulosti aj regionálne (nárečové) výrazy ako *štále, rale, pl'ace, klčoviská, kopánky, nivky, vrchy* a i. O tom, že práve *kopanice* a *lazy* pretrvali, v živom jazyku sú pomerne frekventované a stali sa zo spomenutých konkurenčných výrazov najpoužívanejšími aj v súčasnosti, rozhodla zrejme skutočnosť, že význam oboch slov vyjadruje nielen spôsob získania a obrábania pôdy, ale i trvalé, resp. trvalejšie osídlenie na takto získaných pozemkoch.

Geografické špecifiká a celkový ráz krajiny od minulosti predurčovali obyvateľom Slovenska možnosti spôsobu obživy a s tým súvisiace eventuality usídľovania s nutnosťou postupne obývať aj ťažko dostupné terény zalesnených horských oblastí. Stopy po názvoch typických roztrúsených usadlostí charakteristických v minulosti pre územie Slovenska sa v nárečiach a miestnych pomenovaniach zachovali dodnes.

Ešte začiatkom druhej polovice minulého storočia zaberali podobné areály takmer 10 % územia našej krajiny (porov. Petrovič, 2007, s. 24). Poväčšine sa nazývali podľa pomenovania stavísk (i stavenísk), ktoré sa v súčasnosti zachovali a používajú sa už len v obmedzenej miere. Častým bol názov *štál/-y/-e* (m.) vo význame „stajňa, maštal“ (porov. Slovník slovenského jazyka, 4. zv., 1964, s. 447; ďalej SSJ), v 5. zväzku Historického slovníka slovenského jazyka (ďalej HSSJ) vysvetlený ako „stodola, humno; senník“ (z nem.; HSSJ, 5. zv., 2000, s. 665); podobne u Kálala (Slovenský slovník z literatúry aj nárečí, 1924) vo význame „stodola, humno“ (porov. Kálal, 1924, s. 689). Autor uvádza v tejto súvislosti i starý výraz *mraznica* –

„1. po ní se spouštějí klády 2. senníky na travnatých stráních, kde se do zimy seno přechovává (a kde se chová i dobytek)“ (tamže, s. 343).

Dalšími pomenovaniami sú výrazy *cholvarok* (m.) i *cholvarka* (ž.), známe v oblasti Kysúc vo význame „letné pastierske obydlie s maštaľou na holiach“: *Cholvareg bol len na leto, tan sa pasli cez leto kravi, tam ih dojeli* (Stará Bystrica, o. Kysucké Nové Mesto); *Zme diefki išli hore, gde sa jako ce zimu ňebivalo – to boli cholvarki, a tan zme bačovali* (Riečnica, o. Kysucké Nové Mesto); *cholvarka* (Zborov nad Bystricou, o. Kysucké Nové Mesto; porov. Slovník slovenských nárečí, 1. zv., 1994, s. 673; ďalej SSN). V Kálalovom slovníku nájdeme podstatné meno *cholvark* (*folvark*; z nem.) popri výrazoch *lazy*, *kopanice* (Kálal, 1924, s. 201) a *folvárka* vo význame „štál na obilí a seno“ (tamže, s. 137).

Zriedkavo sa v slovenských nárečiach objavuje slovo *nivka* (ž.) s významom „menšia časť poľa, parcelka“: *ňivka* (Bošáca, o. Trenčín; SSN, 2. zv., 2006, s. 440). Častejší je starý výraz *raľa* vo významoch 1. jedna z častí, na aké bol pôvodne podľa počtu osadených rodín rozdelený chotár obce, obych. používaná ako jednotka plošnej miery a 2. (v nárečiach) roľa, pole (porov. SSJ, 3 zv., 1963, s. 693; HSSJ, 5. zv., s. 19). Bohatšie zastúpenie má i výraz *klčovisko* (s.), t. j. „miesto, na ktorom sa kľčuje; pôda získaná kľčovaním“ (Slovník súčasného slovenského jazyka H – L, 2011, s. 593; ďalej SSSJ; porov. tiež SSJ, 1. zv., 1959, s. 699); podobne aj v SSN je v strednom rode *klčovisko* i *klčovnisko* (*kučovisko*): *Na kučovnisko do hája chodá babi starinu vižinat* (Újazd, o. Trenčín); *klčovisko* (Horná Lehota, o. Dolný Kubín); *klčouňisko* (Kanianka, o. Prievidza; porov. SSN, 1. zv., 1994, s. 776) a v HSSJ *klčovanica* (*kuč-*), *klčovanina* [*k(o)lč-*] (ž.), tiež *klčovanisko* (*klč-*, *kuč-*), *klčovisko* (*kolč-*), *klčovnište* (s.): *kłcsowanyna Na klyne* (Záhorce 1721); *od koho takowu kolčowaninu dostal* (B. Ďarmoty 1742); *blizko luky cistily kłcsowniste* (Krakovany 1747); *k czasu zniknuteg na kłcsowanisskach bitki* (Veselé 1748); *kopanice a klčuvaniska*; *košariska a klčuvanice* (Podhradie 1768 E; porov. HSSJ, 2. zv., 1992, s. 51).

Iné názvy podobných objektov sú *kolešne* (porov. SSN, 1. zv., s. 801, HSSJ, 2. zv., s. 71), *kopánky*, *kopaňe* (napr. HSSJ, 2. zv., s. 98) a všeobecnejšie výrazy typu *zárubky*, *pľace*, *vrchy*, *šnúry*, *hřby* a i.

Oproti uvedeným výrazom majú širšie uplatnenie (a v daných súvislostiach sa aj v súčasnosti viac využívajú) podstatné mená *kopanica* a *laz*.

Kopanice (lazy), resp. kopaničiarske (laznícke) pozemky pôvodne vznikali v období feudalizmu v oblastiach, kde roľníci kultivovali predtým poľnohospodársky nevyužívanú pôdu. Tieto pozemky sa právne odlišovali od tzv. urbárskej usadlosti a roľníci za ne platili dane iba zemepánovi a nie štátu.

Slová *kopanica* a *laz* pôsobia podľa súčasných výkladových slovníkoch skutočne ako synonymné výrazy. Vykladajú sa prakticky v rovnakom, resp. vo veľmi podobnom význame. Substantívum *kopanica* (ž., obyč. v pl. *kopanice*) má obyčajne dva významy: 1. zem v horských oblastiach získaná klčovaním, vypaľovaním lesného porastu a kultivovaním na úžitkovú pôdu (najmä počas novovekej kolonizácie od polovice 16. stor.), teda roľa obrobená kopaním a 2. rozptýlené roľnícke usadlosti nachádzajúce sa osamotene, príp. v skupinách na takto získanej pôde v kopcoch, samota. Názov *kopanica/-e* sa používa najmä na západnom Slovensku (jeho synonymom je podľa SSSJ slovo *laz*, *lazy*, používané na strednom Slovensku), napr. *myjavské*, *kysucké kopanice* a i.; zdobená expresívna podoba je *kopanička* (porov. SSSJ H – L, 2011, s. 729).

Substantívum *laz* (m., obyč. pl. *lazy*) označuje odľahlú osadu na horskom svahu s roztrúsenými obydliami alebo so skupinami obydli a používa sa najmä na strednom Slovensku (jeho synonymom je podľa SSSJ pomenovanie *kopanica*, *kopanice*, používané na západnom Slovensku), napr. *okružly*, *dlhý laz*; *detvianske lazy*; *ľudia z lazov*; *žiť na lazoch* ap., so zdobenou expresívnou podobou *lazík*, tiež *lázok* (v pl. *lázky*; takto v SSSJ H – L, 2011, s. 935).

Podobný výklad významov nájdeme aj v ďalších slovníkoch: *kopanice* 1. odľahlá skupina domov vo vrchoch, *laz*, *lazy*; 2. pozemok klčovaním premenený na užitočnú pôdu; *kopanička* (*zastrčená k.*); *lazy* (iba v jednom význame): druh horskej osady so skupinami domov roztrúsených po svahoch, *kopanice* (porov. SSJ, 1. zv., 1959, s. 743; SSJ, 2. zv., 1960, s. 24; Krátky slovník slovenského jazyka, 2003, s. 266 a 294).

V niektorých starších slovenských slovníkoch sa *kopanica/-e* uvádza pri hesle *kopačka*, pričom heslo *kopanica* autor vykladá vo význame „hospodárství na vrších (kde se půda kope neb jen nesnadně oře) a heslo *kopanice* ako „roztrousená hospodárství na vrších (sr. *laz*)“ spolu s odvodenými slovami *kopaničiar(ka)* „obyvateľ(ka) kopanic“, *kopaničiarčina* „mluva“ *kopaničiarov* (porov. Kálal, 1924, s. 256). Slovo *laz* (*lázik*, *lázok*, pl. *lazy*) sa

vysvetľuje ako „role, louky, chalupy na stráni (na miestě vykáceného lesa) *t. mor. a č.*“, so synonymom *kopanice*; odvodenými výrazmi sú *lazník* – „kdo bydlí na lazú“, *lazný* – „z lazú (*lazené seno*)“ (porov. tamtiež, s. 300).

SSN nespája lexému *kopanica* výlučne so západoslovenským, resp. lexému *laz* so stredoslovenským územím tak, ako niektoré predchádzajúce slovníky. Slovo *kopanica* (ž.) má podľa neho dva významy: prvý z nich sa vyskytuje miestami v stredoslovenských aj západoslovenských nárečiach a je to 1. zem zmenená kľčovaním a kultivovaním na úžitkovú pôdu: *Tam bôl volakedi háj a ked ho vikľčovali, zorali, ostali kopanice* (Blatné, o. Modra); *kopaňica* (Mošovce, o. Martin; Staré Hory, o. Banská Bystrica); *kopaňice* (Prievidza); druhý význam je geograficky rozšírený v severnej časti stredoslovenských a tiež v západoslovenských nárečiach (často v mn. č.) a je vysvetľovaný ako 2. samota al. skupina domov vo vrchoch, *laz*: *Na kopaničách sa veru zle žije* (Valašská Belá, o. Prievidza); *Išél téš s kopaňidz domôv* (Veľčice, o. Trenčín); *Najbliššá kopanica od nás je Lisích mlín* (Vaďovce, o. Myjava); *ňegde na kopaňicách* (Hlboké, o. Senica); *kopaňica* (Lipník, o. Prievidza; Hor. Lehota, o. Dolný Kubín). K prvému významu je z nárečí doložená i zdobená expresívna podoba *kopanička*: *na kopaňičke* (Bystrička, o. Martin); *kopaňička* (Vyšná Boca, o. Liptovský Mikuláš; SSN, 1. zv., 1994, s. 820). Oproti tomu slovo *laz* (m.) má v uvedenom slovníku až tri významy a je rozšírené na stredoslovenskom a miestami na západoslovenskom nárečovom území: 1. poľnohospodárska pôda získaná kľčovaním a kultivovaním na úžitkovú zem, lúka, hon: *Laz e lúka višie položená, d'e-tu na nej kriki* (Lazany, o. Prievidza); *Na Ťisouňikah bolejšazej, tam tí gazdovia mali veľa pašu* (Lešť, o. Modrý Kameň); 2. sezónne chotárne sídlo s hospodárskymi budovami: *Podlavičaňia choďievali na lazi ľen v ľete* (Králiky, o. Banská Bystrica); *laz* (Žibritov, o. Krupina); *laze* (Čelovce, o. Modrý Kameň) a 3. stála samota al. skupinové obydlia v chotári: *Ten je d'esi na d'evianskih lazo_horárom* (Staré Hory, o. Banská Bystrica); *A kerúže si tájde ziaťi, či tú z lazú nad Opicháčkou?* (Senohrad, o. Krupina); *Ňeviem aňi, d'e to bolo, z dákih lazou* (Poniky, o. Banská Bystrica); *Chlapca ňepoznaŭ, to boŭ s tejh lazou* (Lešť, o. Modrý Kameň); *To bolo u Dvorských na laze, tam bolo roboti dozdz na roľi* (Podmanín, o. Považská Bystrica). Slovník zachytáva i zdobenú expresívnu podobu *lažtek* k 1. významu: *Chudoba obrábäla každi lašťok* (Králiky, o. Banská Bystrica; porov. SSN, 2. zv., 2006, s. 38).

O geografickom rozšírení oboch lexém, príp. ich odvodenín v príslušných (uvedených) zemepisných oblastiach svedčia i slovníky niektorých nárečových areálov. Napríklad podľa Gemerského nárečového slovníka je *kopaňica* kľčovaním upravená, získaná pôda (Šumiac, Heľpa, Polomka) a z viacerých lokalít je ako toponymum doložené i slovo *laz* (Muráň, Muránska Dlhá Lúka, Rejdová, Hrušovo, Poproč, Krokava), príp. *lazi* (Ratková, Suchá, Brádno, Rožňavské Bystré, Brusník, Rybník, Jelšavská Teplica, Muránska Lehota, Betliar; porov. Orlovský, 1975, s. 141, 159 – 160). Vo Vecnom slovníku dolnotrenčianskych nárečí sa slovo *kopaňica* (obyč. v mn. č. *kopaňice*) vykladá ako odľahlá skupina domov vo vrchoch (*kopaňičár* – človek, žijúci na kopaniciach; tiež popri *horan*; porov. Ripka, 1981, s. 281).

Podrobnejší pohľad na význam slova *kopaňica* s ohľadom na viaceré súvislosti ponúka Malá encyklopédia Slovenska (ďalej MES), v ktorej sa uvádzajú nasledujúce významy tohto slova: 1. kategória pozemkov, ktoré poddaní získavali od 16. stor. kľčovaním a kultivovaním dovtedy poľnohospodársky nevyužitej pôdy. Počas rozvoja kopaničiarskeho osídlenia sa týmto spôsobom premieňali aj veľké neúrodné a klimaticky drsné horské oblasti na severe Slovenska (oravské, kysucká a spišské a vznikali už spomínané *rale*, *zárubky* a pod.), na časti stredného (liptovské *hrby*, *šnúry*, detvianske *lazy*, novobanské *štále*) a západného Slovenska (*myjavské kopaňice*), kde sa predtým poľnohospodárske produkty nedorábali; 2. sídelný útvar roztrateného (tzv. reťazovitého) osídlenia, pričom jednotlivé *zárubky*, *rale*, *hrby*, *šnúry* tvorili celé hospodárstvo jednej rodiny, podľa ktorej dostali pomenovanie (s. 241). Pri slove *laz* (s. 273) čitateľ v tejto encyklopédii nájde iba odkaz na heslo *kopaňica*.

Je evidentné, že vznik kopaničiarskych sídiel súvisel s kultivovaním väčšieho územia a pôdy, ktoré boli z obcí ťažko prístupné. To bol dôvod, prečo sa na týchto vzdialených miestach začali stavať aj sezónne obydlia a hospodárske stavby. Práve takéto oblasti sa neskôr stávali základom trvalých sídiel. Podľa Encyklopédie ľudovej kultúry Slovenska (ďalej ELKS) vzniklo ešte v čase konca feudalizmu na západnom a strednom Slovensku niekoľko typických oblastí kopaničiarskeho osídlenia: na západe Slovenska v regióne Myjavskej pahorkatiny a podhoria Malých a Bielych Karpát to bola tzv. *bielokarpatská kopaničiarska oblasť*; severne od Bielych Karpát sa začínala tzv. *západobeskydská kopaničiarska oblasť* (pokračovala cez Kysuce a severnú Oravu poľským Podhalím až na Spišskú Maguru); na strednom Slovensku tzv. *štálová*

oblasť (na vrchovine medzi pohoriami Tríbeč, Pohronský Inovec, Vtáčnik; zachytáva i lokality Nová Baňa, Zlaté Moravce, Oslany a Žarnovicu). Malá kopaničiarska oblasť pozostávajúca iba z niekoľkých obcí (napr. Valaská Belá, Čavoj, Temeš) sa nazývala *prievidzská* a oveľa rozsiahlejšia tzv. *lazová* oblasť (nazývaná aj *detviarska lazová* oblasť) je na strednom Slovensku a siaha od Krupiny cez Pliešovce, Detvu až do západnej časti Slovenského rudohoria. Niekedy sa z tejto oblasti vyčleňuje tzv. *veporská lazová* oblasť medzi Klenovcom a Tisovcom (porov. ELKS, 1995, s. 253).

Na východnom Slovensku klasické kopanice či lazy podobné tým na strednej a západnej časti nášho územia nevznikli (len výnimočne v izolovaných územiach severného Spiša), v kotlinách alebo na podhorí boli častejšie zakladané kompaktné obce.

Podľa ELKS má slovo *kopanica/-e* tri významy: 1. pozemky získané klčovaním lesného porastu, ktoré sú väčšinou obrobené ručne a boli vymedzené poväčšine v dominikálnych (nepodliehajúcich pozemkovej dani) lesoch s cieľom založiť novú usadlosť na základe zmluvy so zemepánom; 2. sídelné jednotky nachádzajúce sa osamotene alebo v skupinách na takto získanej pôde a 3. súhrnné označenie roztrateného osídlenia v myjavsko-bielokarpatskej a javornícko-kysuckej oblasti (s. 253). Pri hesle *lazy* (uvedené v pl. podobe) tu nájdeme dokonca až päť významových odtieňov: 1. poľnohospodárska pôda v podhorských a horských oblastiach získaná klčovaním, nachádzajúca sa v odľahlých častiach chotára; 2. pôda, hon, časť chotára v niektorých podhorských a horských oblastiach Slovenska; 3. sezónne chotárne sídla pozostávajúce z hospodárskych stavieb; 4. stále sídelné jednotky nachádzajúce sa osamotene alebo v skupinách na takto získanej pôde v extraviláne a 5. súhrnné označenie roztrateného osídlenia v oblasti Slovenského rudohoria a Krupinskej planiny (s. 302).

Etymologický a historický pohľad na pôvod a význam oboch slov prinášajú príslušne zamerané slovníky, príp. konkrétne výsledky bádania o význame a pôvode slov. V etymologických slovníkoch sa doteraz uvedené významy v podstate potvrdzujú. Napríklad v Stručnom etymologickom slovníku slovenčiny (ďalej SESS) sa *laz* vníma ako „horská osada s roztrúsenými obydliami“, pôvodne: „pozemok získaný klčovaním lesa, kopanica (od 16. stor.); psl. *lazь*, od slovesa *laziti ‚liezť‘“. Významový vývin slova sa rekonštruje ako „liezť, ísť“ > predierať si cestu, vysekávať, klčovať po-

rast ap. > „vyklčované miesto“ > „takto získaný pozemok; osada na ňom“ (porov. Králik, 2015, s. 320).

V Etymologickom slovníku jazyka českého je v hesle *laz* uvedená staročeská podoba *láz*; slovo je dosiaľ známe ako valašské vo význame „pole alebo louka získaná tŕíbením lesa, tedy spravidla pole na rovném nebo jen málo skloněném površí nahoře mezi lesy“. Preto osady s názvami *Láz*, *Lazy*, *Lazec*, *Lazce* a pod. sú spravidla položené vysoko, uprostred lesov, t. j. „jejich původ z lesní půdy je patrný na první pohled“ (Machek, 1968, s. 322). Moravské a sliezske *laz* je i „pole pod lesem“ – totiž, v údolných dedinách sa v snahe získavať pole zaberala pôda lesom postupne zdola nahor (do vrchu); pole siahalo až tak vysoko, pokiaľ uhol svahu dovolil obrábanie (po úbočné prudké zrúzy); podobne aj poľská, slovenská, ukrajinská a slovinská podoba *laz* a ruská *lazina* (tamže, s. 322). Slová *kopanice* i *kopanka* (moravskoslovenské) tu nájdeme pod heslovým slovesným tvarom *kopati* (zem motykou a pod.) vo význame „usedlost na horách s takovými pozemky, vzniklá zkopáním lazů (obývá ji kopaničář“ (tamže, s. 274).

Podobne aj v SESS (s. 288) je slovo *kopanica* súčasťou hesla *kopať* a je vyložené ako „(horská) roľa obrozená kopaním, klčovaním“ (druhotne *kopanice* mn. „*laz, lazy*“).

HSSJ dokladá oba výrazy v dvoch významoch: *kopanica* (ž.) je 1. pozemok premenený klčovaním na úrodnú pôdu: *kupil laz aneb kopaniczu* (Sliače 1589); *kopaniczu wikopal a pooral* (Trenčín 1626); *Tisowanja vice pasiek anebožto kopanic maji jako podvornych zemi a luk* (Tisovec 18. st. CM) a 2. samota vo vrchoch: *Janko na kopaniczy bydly* (B. Štiavnica 1613); *z obce y z kopanic* (prišli) (Vrbové 1713 E; HSSJ, 2. zv., 1992, s. 98). Slovo *laz* (m.) je buď 1. pozemok získaný vyklčovaním lesa, *kopanica: Jano Czaban kupyl slobodnym trhem od Allexandra Thomasse laz aneb kopaniczu* (Sliače 1589); *kdo z was negakowe budtože skrze swogjch predkuw, rodičuw anebo y skrze samego sebe wykolčowane kopanice a lazy až posawad bezpiecne poźjwa, nech se o takowych každy u mne ohlasj* (Golianovo 1742) alebo 2. (v pl. forme *lazy*) skupiny domov roztrúsené na svahoch, horská osada s roztrúsenými domami: *poddani komornici v lazach slatinskych bydlici* (Z. Slatina 1794 LP). Pri prvom význame sa uvádzajú i deminutívne názvy, napr. *lázok* (-ek), *lazík*, *lažtek* (-tek, -ček, -ľok), *lazčik*, *lazeček*, *lazíček* (porov. HSSJ, 2. zv., 1992, s. 200 – 201).

R. Krajčovič sa vo svojich sondách do lexiky stredovekej slovenčiny s výkladmi názvov obcí a miest v Kultúre slova (2007 – 2015) opiera o viaceré z uvedených zdrojov, čím vlastne schvaľuje ich prístupy a závery, preto ním citované informácie nebudeme opakovať. Okrem nich pri slove *kopanica* uvádza i staršie podoby (*Copanich* 1388, *Kopanicza* 1773) názvu Kopanice (dnes časti obce Hodruša-Hámre neďaleko Žarnovice), motivovaného „pozemkom získaným rozkopaním a zúrodnením klčoviska v blízkosti založenej osady, dnes obce“ (porov. Krajčovič, 2010, s. 276). Popri zápise *Lazy* (1773, 1808, 1920), názvu dnešnej obce Lazy pod Makytou v okrese Púchov, si pri slove *laz* (porov. Krajčovič, 2011, s. 287 – 288) všima aj názvy obcí vychádzajúce z jeho odvodenín – *Laz'ane* (*Lazan* /1430/, *Lazany* /1773/) sú dnešné Lazany v okrese Prievidza; *Laz* (1320), *Lazany* (1773) zas Lažany v okrese Prešov; druhý názov zrejme vznikol zmenou *z' > ž* a neskoršou nevhodnou štandardizáciou *> ž, lazec > lazcov* (*Lazdouch* 1370, *Lazo* 1427, *Lascow* 1773), dnešná obec Lascov v okrese Bardejov (tiež problematcky štandardizovaný názov), a *laziščellazište* (*Lazan* 1352, 1391, *Lasische* 1396, *Lazistye* 1773), dnešná obec Lazisko v okrese Liptovský Mikuláš (porov. tamtiež, s. 288 – 289).

V súčasnosti je na území Slovenska viacero všeobecne známych regiónov, areálov či lokalít, ktoré nesú v svojom pomenovaní substantívum *kopanica*, príp. *laz*, napr. *myjavské kopanice*, *kysucké lazy* (alternatívne *kopanice*), *hriňovské lazy*, *Lazy pod Makytou* (v Púchovskej doline) a i. Krajovo a lokálne žijú vo vedomí i ďalšie usadlosti či osady, z ktorých sú viaceré trvalo obývané, napr. *Cingelov laz* (viaže sa k obci Dolný Moštenec, o. Považská Bystrica), *Podolské a Korytnické kopanice* (na rozhraní okresov Nové Mesto nad Váhom a Myjava), *Ivachnovské kopanice* (neďaleko obce Ivachnová, o. Ružomberok) a i. Veľká väčšina kopaníc a lazov v rámci konkrétnych zemepisných oblastí je známa pod názvami so spresňujúcim prívlastkom, ktorý býva rôzne motivovaný, napr. je to pomenovanie územného celku (pohoria, vrchu), blízko ktorého sa lokalita (usadlosť) nachádza, názov blízkej obce, meno (bývalého) majiteľa, udalosti viažucej sa na danú lokalitu a pod., napr. *Gonove lazy*, *Dominove kopanice*, *Palkechova kopanica*, *Kopanica na Selci*, *Tangelmajerova kopanica*, *Oremov laz*.

Lexémy *kopanica* a *laz* spája ich starý pôvod a skutočnosť, že obe významovo úzko súvisia so spôsobom získavania poľnohospodárskych po-

zemkov v minulosti a s prechodným, príp. trvalým osídlením takto získaného územia alebo pôdy. Jednotlivé významy týchto lexém nestoja v protiklade, slová fungujú takmer paralelne a vari aj preto sa často v jazykovej praxi zamieňajú a pôsobia ako synonymné.

Hlbšia analýza a hlavne poznanie krajinno-historických súvislostí konkrétnych areálov (lokalít), znalosť okolností ich vzniku, poslania a funkcií v čase rozvoja a aktívneho trvania, lokalizácia v rámci danej krajiny, poloha, rozloha, súhrnná charakteristika osídlených pozemkov, príp. stavísk, aktuálna funkčnosť a poslanie a pod., to všetko môže poskytnúť argumenty a podnietiť úvahy o tom, že by sa o opisovaných slovách nemuselo za každých okolností uvažovať ako o jednoznačných synonymách. Toto konštatovanie podporuje aj predstavený prehľad ich viacvýznamovosti vo viacerých slovníkoch a encyklopédiách a tiež použité exemplifikácie, ktoré rozdiely vo vnímaní ich významov naznačujú.

Je evidentné, že významové rozdiely medzi slovami *kopanice* a *lazy*, ktoré sa v minulosti pociťovali intenzívnejšie, sa s ústupom primárnych funkcií pomenovaných usadlostí postupne tlmili. V súčasnosti väčšina používateľov vníma tieto slová ako synonymné výrazy, ktoré primárne označujú ťažšie dostupné miesta (a sídla) v horskom alebo lesnom teréne, pôvodne určené na poľnohospodárske aktivity (častejšie typické pre kopanice), príp. chovateľské účely (charakteristické viac pre lazy).

Ako modelový príklad môže poslúžiť konkrétne porovnanie charakteristiky, rázu či funkčnosti už spomenutých *Podolských kopaníc* a neďalekých *Gonových lazov* v regióne stredného a časti dolného Považia. Obe lokality spája spôsob získania daného územia, jeho pôvodné funkcie atď. Na jednej strane však stojí pre (*Podolské*) *kopanice* charakteristická relatívna rozľahlosť zabraného územia, fungujúca cestná sieť umožňujúca ľahký prístup do centrálnej obce a iných okolitých dedín, trvalé osídlenie oblasti, pravidelne obrábaná pôda miestnymi obyvateľmi, zreteľná funkčnosť areálu a pod., na druhej strane pre (*Gonove*) *lazy* je charakteristická opustenosť pôvodne obývaného územia s menšou rozlohou (neraz samota), zvyšky stavísk bez obyvateľov, absencia cestnej siete, väčšia vzdialenosť od najbližších obcí, ťažšia dostupnosť, nefunkčnosť pôvodného poslania a účelu a pod.

Táto rozlišujúca konfrontácia sa týka, samozrejme, dvoch konkrétnych uvedených oblastí, no zovšeobecnenie nemožno vylúčiť (obec Lazy pod

Makytou predstavuje špecifický prípad); často môže podobný stav charakterizovať aj iné areály (lokality) s rázom kopaníc či lazov na území našej krajiny.

LITERATÚRA

Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska. I. Editori J. Botík a P. Slavkovský. Bratislava: Veda 1995. 484 s. ISBN 80-224-0234-6.

Historický slovník slovenského jazyka. II. K – N. Red. M. Majtán. Bratislava: Veda 1992. 616 s. ISBN 80-224-0385-7.

Historický slovník slovenského jazyka. V. R (rab) – Š (švrkotať). Red. M. Majtán – R. Kuchar – J. Skladaná. I. vyd. Bratislava: Veda 2000. 692 s. ISBN 80-224-0628-7.

KÁLAL, Miroslav: Slovenský slovník z literatúry aj nárečí. (Slovensko-český slovník a český ukazovateľ.) S praktickou mluvniciou československou. Banská Bystrica: Slovenská Grafia 1924. 1112 + 104 s.

KRAJČOVIČ, Rudolf: Z lexiky stredovekej slovenčiny s výkladmi názvov obcí a miest (23). In: Kultúra slova, 2010, č. 5, s. 272 – 280.

KRAJČOVIČ, Rudolf: Z lexiky stredovekej slovenčiny s výkladmi názvov obcí a miest (93). In: Kultúra slova, 2011, č. 5, s. 286 – 294.

KRÁLIK, Ľubor: Stručný etymologický slovník slovenčiny. Bratislava: Veda 2015. 704 s. ISBN 978-80-224-1493-7.

Krátky slovník slovenského jazyka. Red. J. Kačala – M. Pisárčiková – M. Považaj. 4., doplnené a upravené vydanie. Bratislava: Veda 2003. 985 s. ISBN 80-224-0750-X.

MACHEK, Václav: Etymologický slovník jazyka českého. Druhé, opravené a doplnené vydání. Praha: Academia 1968. 868 s.

ORLOVSKÝ, Jozef: Gemerský nárečový slovník. Martin: Vydavateľstvo Osveta 1975. 272 s.

PETROVIČ, František: Originalita rozptýleného osídlenia na Slovensku. In: Enviromagazín, 2007, č. 5, s. 24 – 25.

RIPKA, Ivor: Vecný slovník dolnotrenčianskych nárečí. Bratislava: Veda 1981. 338 s.

Slovník slovenského jazyka. I. A – K. Red. Š. Peciar. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo SAV 1959. 815 s.

Slovník slovenského jazyka. II. L – O. Red. Š. Peciar. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo SAV 1960. 648 s.

Slovník slovenského jazyka. III. P – R. Red. Š. Peciar. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo SAV, 1963. 912 s.

Slovník slovenského jazyka. IV. S – U. Red. Š. Peciar. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo SAV 1964. 760 s.

Slovník slovenských nárečí. I. A – K. Ved. red. I. Ripka. Bratislava: Veda 1994. 936 s. ISBN 80-224-0183-8.

Slovník slovenských nárečí. II. L – P (povzchádzať). Ved. red. I. Ripka. Bratislava: Veda 2006. 1066 s. ISBN 80-224-0900-6.

Slovník súčasného slovenského jazyka. H – L. Ved. red. A. Jarošová – K. Buzássyová. Bratislava: Veda 2011. 1088 s. ISBN 978-80-224-1172-1.

VLADÁR, Jozef a kol.: Malá encyklopédia Slovenska. Bratislava: Veda 1987. 664 s.